

**Сучасна бібліотека
громади:
ІННОВАЦІЙНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ**

Управління культури та охорони культурної спадщини

Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна
наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»

Черкаської обласної ради

Сучасна бібліотека громади: інноваційність діяльності

(Досвід роботи бібліотек Черкаської області)

Черкаси 2025

УДК 027.021(477)(043.3)

С91

Укладачка

О. О. Лось

Редакторка

О. І. Дяглюк

С91 Сучасна бібліотека громади: інноваційність діяльності : досвід роботи б-к Черкас. обл. / Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад. О. Лось]. – Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2025. – 15 с.

У виданні узагальнено досвід інноваційної діяльності бібліотек Великохутірської, Корсунь-Шевченківської, Смілянської та Шрамківської територіальних громад

УДК 027.021(477)(043.3)

Сьогодні бібліотеки зазнають значних трансформацій, перетворюючись із традиційних книгозбірень на динамічні центри інновацій та співпраці.

Зі зростанням ролі цифрових технологій та зміною інформаційних потреб суспільства бібліотеки адаптуються, пропонуючи нові послуги та простори. Вони є місцем, де поєднуються освіта, культура та технології, сприяють розвитку громад та індивідуальному зростанню користувачів.

В умовах війни та соціальних змін заклади стають не лише осередками культури, а й центрами підтримки, просвіти, соціальної взаємодії та духовного відродження.

Досвід бібліотек Черкащини – Великохутірської, Смілянської, Корсунь-Шевченківської та Шрамківської – демонструє потужний потенціал бібліотечної справи як інструменту єднання населення ТГ.

Заклади Смілянської та Корсунь-Шевченківської громад активно долучаються до волонтерських ініціатив: допомога ЗСУ, виготовлення оберегів, підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО), розповсюдження інформаційних матеріалів із безпеки та цивільного захисту.

Смілянська центральна бібліотечна система налагодила ефективну співпрацю із громадськими організаціями «Січ», «Територія гідності» та благодійним фондом «Допоможемо армії разом». У межах цієї взаємодії активно розвивається волонтерська діяльність: організовано збір, виготовлення та передачу продуктів харчування, предметів гігієни, білизни, ліків та інших необхідних речей для потреб Збройних сил України.

Зокрема, створено волонтерські хаби, в яких спільно з небайдужими користувачами бібліотеки виготовляють маскувальні сітки за індивідуальними запитами військових підрозділів.

Окрім цього, Смілянська ЦБС активно співпрацює з інвестиційним фондом «Олімп-Гарант», від якого було отримано благодійну допомогу – комп'ютерну техніку. Також бібліотекарі долучилися до обласного мистецького аукціону, започаткованого тим самим фондом, із метою підтримки культурних ініціатив і збору коштів на потреби армії.

Бібліотекарі стали комунікаторами між владою, громадою і воїнами. Практики соціальної згуртованості, які вони впроваджують, – це яскравий приклад гнучкого та чутливого реагування на потреби часу.

Із метою популяризації української мови, виховання поваги до неї та сприяння розвитку мовної культури, бібліотеки Шрам-ківської територіальної громади провели низку змістовних заходів. Серед них – брейн-ринг «Мова – життя духовного основа», година спілкування «Мова моя калинова», мовна вікторина «Наша мова калинова», гра-конкурс «Наша мова – чарівна пісня», а також літературна вітрина «Бринить, співає наша мова – чарує, тішить і п'янить». Бібліотекарі брали участь у всеукраїнських проєктах, зокрема «Вікіпедія Україна», де створювали сторінки про видатних українців, популяризуючи національну історичну спадщину в онлайн-просторі.

Працівниками Центральної міської бібліотеки ім. О. Журливої Смілянської ТГ близько трьох років ведуть на YouTube-каналі рубрику «Літературні дегустації». Співробітники юнацького сектору та читального залу знайомлять глядачів із новими надходженнями в бібліотечні фонди та запрошують посмакувати й продегустувати літературні «смаколики». Детальніше – за посиланням: <https://surl.li/uylwtq>.

В усіх громадах зберігається пріоритет популяризації української мови. Зокрема, у Великохутірській територіальній громаді проведено низку заходів: мовознавчі вікторини, поетичні читання, тематичні виставки до Дня української мови. Серед них – мовознавчі вікторини, поетичні читання, тематичні виставки, а також оригінальні проєкти: виставка «Мовознавець», мовна сага «Єдиний скарб у тебе – рідна мова», мовознавча рефлексія «Бере тебе як скарб і в пісенній крові, з джерел, що не міліють у народі» та поетичний віночок «Наша мова калинова».

Публічна бібліотека Корсунь-Шевченківської міської ради провела мовознавчий захід для молоді під назвою «Мелодійна, багата, розмаїта». У рамках події була організована книжкова виставка «Яке прекрасне рідне слово! Воно не світ, а всі світи!», що привернула увагу до краси і глибини українського слова.

Учасники заходу вдосконалювали свої мовні навички, практикували правильну вимову, працювали над образністю мов-

лення, а також долучилися до конкурсу, який мав на меті відновлення знань про рідковживані та забуті українські слова й імена. Це було надзвичайно пізнавально. Результатом заходу стало те, що 15 його учасників стали новими користувачами бібліотеки.

Ці події стали ефективним засобом залучення жителів громад до пізнання краси, глибини та розмаїття українського слова. Вони сприяли формуванню емоційного зв'язку з рідною мовою, підтримуючи її життєздатність та зберігаючи національну культурну спадщину.

Бібліотеки залишаються осередками культури: організують літературні години, виставки, вікторини, зустрічі з письменниками. Смілянська ЦБС, наприклад, провела конкурс «Українська об'єднує», який став платформою для творчого самовираження молоді. Також організовує виїзні читання в парках, скверах і дворах багатоповерхівок. Під час зустрічей бібліотекарі знайомлять дітей із новими книгами, проводять голосні читання, майстер-класи з виготовлення листівок для захисників, ігри на книжкову тематику.

У бібліотеках Великохутірської сільської територіальної громади традиційно приділяють велику увагу вшануванню пам'яті видатних діячів української літератури. До 175-річчя від дня народження Панаса Мирного підготували книжкові викладки та провели літературні хвилинки «Мрійник і симфоніст української прози», «Український геній – драматургії», «Літературний світ Панаса Мирного», «Панас Мирний – корифей української прози», «Панас Мирний і його творчість».

Із нагоди дня народження Василя Симоненка у Великохутірській сільській публічній бібліотеці для школярів було організовано перегляд «Літературна палітра поезій Василя Симоненка». У Рождественській сільській бібліотечній філії відбулася година пам'яті «Живе лиш той, хто не живе для себе», а в Рецьківщинській СБФ для юнацтва – літературний вечір «Василь Симоненко – лицар нескореного покоління».

На знак вшанування пам'яті Тараса Шевченка провели різноманітні заходи: поетичний флешмоб «Почитаймо рідне слово зі сторінки Кобзаря», тематичну виставку «Наш Тарас» (Великохутірська СПБ), виставку-ім'я «Співець людини волі й України» (Рождественська СБФ), літературний візит «Езоп

української літератури», поетичну п'ятихвилинку «Велике, могутнє, вічне слово Кобзаря», мистецьку мандрівку «Єднаймо душі словом й пензлем Кобзаря» (Великохутірська СБФ), книжкову виставку «Сторінками Кобзаря» та поетичний урок «Думи Кобзаря живуть між нами» (Безбородьківська СБФ).

До 175-річчя від дня народження Олени Пчілки організовано літературні читання «Годі, діточки, вам спати» (Рождественська СБФ), тематичну виставку «Олена Пчілка: світло добра і любові» (Рецьківщинська СБФ), літературну годину «Слово! Річ то» (Великохутірська СБФ) та книжкову розкладку «Українські узори» (Великохутірська СБФ).

100-річчя від дня народження Павла Загребельного відзначено низкою заходів: літературними читаннями «Павло Загребельний – диво української літератури» (Великохутірська СБФ), книжковою викладкою «Історичний дивосвіт П. Загребельного» (Безбородьківська СБФ), тематичною полицкою «Згадаємо твори Павла Загребельного» (Рецьківщинська СБФ), книжковим вернісажем «Класик української літератури» (Рождественська СБФ).

До 255-річчя від дня народження Івана Петровича Котляревського відбулося знайомство «Еней був парубок моторний» (Великохутірська СБФ, юнацька група), підготовлено книжкову полицку «Лицар української словесності» (Безбородьківська СБФ, шкільний контингент), відеоперегляд «Енеїда» (Рождественська СБФ, учні 5–9 класів), книжкову виставку «Великий митець українського слова» (Рецьківщинська СБФ) та тематичний перегляд «10 фактів із життя літератора» (Великохутірська СБФ).

135-річчя від дня народження Остапа Вишні також було відзначено циклом заходів: годиною спілкування «Ніколи не сміявся без любові» (Великохутірська СБФ), книжковою полицкою «Чародій сміху – Остап Вишня» (Безбородьківська СБФ), поетичною хвилиною «Остап Вишня – веселий пересмішник» (Рождественська СБФ), книжковою виставкою «Неперевершений майстер гумору» (Рецьківщинська СБФ) та онлайн-знайомством з аудіокнигою «УСМІШКА» (Великохутірська СБФ).

Про ювілейні дати видатних письменників, композиторів, діячів мистецтв України та світу працівники Корсунь-Шевченківської публічної бібліотеки розповідали в рубриці «Книгосвіт» на

місцевому радіо «На хвилі Корсуня». Ось деякі з них: «Небуденна особистість» про Василя Еллана-Блакитного, «Доля випробувань не шкодувала» про Анатолія Дімарова, «Шанувала рідну землю, народ і звичаї» про Олену Пчілку, «Батько нової української літератури» про Івана Котляревського, «Геній найвищої проби» до 130-річчя від дня народження Олександра Довженка, «Літературний слідопит» із нагоди 90-ліття Григорія Зленка та інші. Усього було підготовлено 32 передачі. До річниць видатних митців було вийшли в ефір 14 радіооглядів: «Українець за переконанням та совістю» до 100-річчя від дня народження Сергія Параджанова, «Автор опери «Запорожець за Дунаєм» пам'яті Семена Гулака-Артемовського, «Її вбили у розквіті сил» до 95-річчя від дня народження української художниці, діяча правозахисного руху 1960-х років Алли Горської та ін.

Шрамківська, Смілянська та Корсунь-Шевченківська бібліотеки впроваджують інформаційні технології, створюють нові електронні ресурси, у закладах відкрито інформаційні центри з доступом до Інтернету, вони функціонують як цифрові хаби. Навчання користувачів цифровим навичкам, використання платформи «Дія.Освіта», проведення тренінгів із кібергігієни стали основними напрямками просвітницької роботи. Це особливо важливо для літніх людей та ВПО, які потребують цифрової адаптації в нових умовах.

Шрамківські бібліотеки активно працюють з людьми старшого віку, з інвалідністю, багатодітними сім'ями. Вони забезпечують доступ до Інтернету, допомагають із копіюванням документів, а також організовують тематичні зустрічі, присвячені толе-рантності та духовній підтримці.

У Центральній бібліотеці ім. О. Журливої Смілянської ТГ активно впроваджують інклюзивні цифрові рішення, зокрема для осіб із порушеннями зору. Як ефективну альтернативу традиційним тифлокомплексам у бібліотеках та інших установах застосовують програмне забезпечення NVDA (NonVisual Desktop Access) – безкоштовний портативний скрінрідер із відкритим вихідним кодом.

Ця програма призначена для людей із вадами зору й виконує функцію зчитування екранного тексту з його подальшим перетворенням на синтезоване мовлення. Завдяки NVDA

користувачі можуть працювати з документами, вебсайтами та іншими цифровими ресурсами, що суттєво розширює їхні можливості доступу до інформації та знань.

Бібліотекарі постійно вдосконалюють свої професійні навички. У Корсунь-Шевченківській громаді проводять численні семінари, практикуми, школи професійної майстерності. Зокрема, креатив-студія «Бібліотека – територія можливостей» дала змогу оволодіти новими методами роботи з громадою, дізнатись про сучасні формати подачі інформації, техніку безпеки в умовах воєнного стану, основи ментального здоров'я.

Із метою підвищення професійного рівня та цифрової компетентності працівників бібліотек Шрамківської територіальної громади, координатор Хабу Цифрової освіти Шрамківської публічної бібліотеки організувала дводенний онлайн-тренінг на плат-формі Google Meet під назвою «Підвищення цифрової компетентності бібліотекарів».

У програмі тренінгу було розглянуто такі теми:

- «Алгоритм роботи бібліотек з підвищення цифрової грамотності користувачів»;
- «Вивчення цифрових потреб громади та вимоги до організації роботи Хабу цифрової освіти»;
- «Робота з месенджерами WhatsApp, Rakuten Viber, Telegram на комп'ютері: встановлення та налаштування»;
- «Практичні навички: створення фото на смартфон та збереження його на комп'ютері»;
- «Основи створення комп'ютерних презентацій»;
- «Експлуатація техніки: поради для стабільної та довготривалої роботи»;
- «Використання програм Wise Disk Cleaner та Wise Registry Cleaner для технічного обслуговування комп'ютерів»;
- «Основи інформаційної та кібербезпеки»;
- «Безбар'єрна цифрова грамотність у діяльності бібліотек-Хабів»;
- «Ознайомлення з порталом «Дія.Освіта» та національним тестом «Цифрограм»»;
- «Створення оцифрованих коміксів для масових заходів та їх публікація у соцмережах».

Окрім загальних занять, були проведені індивідуальні консультації з таких питань:

- «Створення електронної пошти та користування месенджерами»;
- «Робота у фоторедакторі на смартфоні»;
- «Основи роботи з документами у Word»;
- «Допомога випускникам у користуванні порталом edbo.gov.ua»;
- «Робота з відеоредактором «Кіностудія Windows Live» та програмою PowerPoint для створення відео»;
- «Робота в особистому кабінеті Приват24, оформлення допомоги через Ukrainian Relief Project»;
- «Передача показників комунальних послуг через чат-боти Viber»;
- «Подання електронних звернень через державну гарячу лінію».

Особливу увагу бібліотеки приділяють збереженню пам'яті про рідний край, популяризації місцевої історії. У Великохутірській та Смілянській територіальних громадах систематично про-водять краєзнавчі години, відеопрезентації, оформлюють тема-тичні куточки та мінімузеї. Бібліотеки стають справжніми храни-телями локальної ідентичності.

При Великохутірській сільській бібліотечній філії створено краєзнавчу світлицю, яка стала справжнім осередком народо-знавчої роботи. Тут регулярно проводяться екскурсії, що дають змогу користувачам зануритися в атмосферу українського побуту. Особливу увагу привертає виставка «Скарбниця народної муд-рості», оформлена в етнографічній кімнаті, центральним елемен-том якої є стилізована селянська оселя. Відтворено українську піч, прикрашену традиційними мальованими півниками та квіта-ми, представлено знаряддя сільського господарства, старовин-ний український одяг, характерний для місцевості, а також вишиті рушники.

У Рождественській сільській бібліотечній філії діє інформа-ційний куточок «Минуле нашого села», який знайомить користу-вачів із ключовими сторінками історії рідного краю.

Краєзнавчий напрям діяльності активно реалізується і через виставкові форми роботи. У бібліотеках громади офор-

млені постійно діючі тематичні експозиції, присвячені Черкаському краю та селу Великий Хутір. Зокрема, у Великохутірській сільській публічній бібліотеці відбувся краєзнавчий екскурс «Мій рідний край, моя історія жива». У Великохутірській СБФ проведено онлайн-подорож «Історія рідного краю – історія моя», а в Безбородьківській СБФ організовано віртуальну фотовиставку «Минуле і сучасне рідного села».

У Корсуні-Шевченківському бібліотекарі разом із користувачами ознайомилися з музейними експозиціями та взяли участь в історичних екскурсіях, а також провели цикл краєзнавчих зустрічей «Відчуй тепло крилатої душі», присвячених видатним землякам.

Бібліотеки активно налагоджують співпрацю з органами влади, благодійними фондами, закладами освіти. Наприклад, Смілянська ЦБС долучилася до грантового проекту зі створення ІгроХабу «Круть-Верть», а Шрамківська громада брала участь у Національному тижні української мови за підтримки Міністерства культури України.

У сучасних умовах розвитку цифрових технологій і зміни запитів суспільства традиційні форми бібліотечної роботи доповнюються інноваційними, інтерактивними форматами. Бібліотеки Черкащини активно використовують нові підходи до взаємодії з громадою, що сприяє зміцненню довіри та залученню нових категорій користувачів.

У Смілянській центральній бібліотеці для дітей відбулися:

- година дозвілля для родин, які мають дітей з особливими потребами (за участі ГО «Об'єднані спільною метою»; директора Спеціальної Олімпіади України в Черкаській області, тренера-викладача ОДЮСШДД Ніни Дем'яненко);
- майстер-клас із виготовлення прикраси «Браслет дружби» для вихованців Смілянського дитячого будинку-інтернату. Творче заняття провели у рамках проекту «Рука допомоги», що започаткований з ініціативи Смілянської міської ради.

У центральній міській бібліотеці ім. О.Журливої для підопічних Смілянського психоневрологічного диспансеру раз на місяць проводили зустрічі та воркшопи.

«QR-код – провідник у світ книги» – інновація від Шрамківської публічної бібліотеки. Тут створено креативні книж-

кові закладки з QR-кодами, які ведуть до онлайн-ресурсів, буктрейлерів, е-каталогу. Це дозволяє молоді легко орієнтуватися в новинках літератури.

Великохутірська бібліотека щорічно проводить інтерактивний захід «Ніч у бібліотеці», що поєднує вікторини, квести, перегляди фільмів, літературні читання при свічках. Участь беруть старшокласники та молодь громади.

Корсунь-Шевченківська ЦБС організовує серію публічних інтерв'ю «Історії успіху наших земляків» з відомими уродженцями громади — вчителями, митцями, військовими. Формат – трансляція наживо у Facebook із можливістю запитань від глядачів.

Бібліотеки всіх громад періодично проводять флешмоби та челенджі – наприклад, #Моя_улюблена_книга, #Читаю_у_вишиванці, #Пишаюсь_українською. Це формує активну онлайн-спільноту навколо бібліотеки.

Відзначимо ініціативу – створення медіапростору у форматі Facebook-сторінок, де бібліотеки активно взаємодіють з аудиторією. Це підвищує впізнаваність закладів, створює прозору комунікацію та залучає молодь до бібліотечної сфери.

Впровадження таких проєктів не лише сприяє модернізації бібліотечної інфраструктури, але й розширює спектр послуг для різних вікових і соціальних груп. На основі проаналізованого досвіду рекомендуємо:

- впроваджуйте цифрову освіту та відкривайте цифрові хаби;
- проводьте семінари з кібергігієни та цифрової грамотності;
- активно залучайте користувачів до волонтерських ініціатив;
- використовуйте соціальні мережі як платформу для промоції бібліотеки;
- розвивайте інклюзивний простір та послуги для людей з інвалідністю;
- розширюйте міжбібліотечну співпрацю, обмінюйтесь методичним досвідом.

У сучасному соціокультурному контексті роль бібліотеки як простору безпеки, розвитку, діалогу та збереження ідентичності

набуває нового змісту. Заклади не лише зберігають традиції, а й трансформуються разом із суспільством.

Бібліотеки Черкащини демонструють приклад адаптивності, людяності та сили культури в часи викликів. Їхній досвід є основою для створення нової парадигми української бібліотеки – відкритої, інклюзивної, гнучкої, глибоко інтегрованої в життя громади.

Підтримка суспільства, діджиталізація послуг, формування стійкості через культуру – усе це нині є основними векторами роботи бібліотек Черкащини. Завдяки натхненній праці бібліотекарів навіть найменші населені пункти стають осередками світла, знань і надії.

Список аббревіатур

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ГО – громадська організація

ЗСУ – Збройні сили України

ОДЮСШДД – Обласна дитячо-юнацька спортивна школа
для дітей з інвалідністю

ПБ – публічна бібліотека

СБФ – сільська бібліотечна філія

СПБ – сільська публічна бібліотека

ТГ – територіальна громада

ЦБС – Центральна бібліотечна система

edbo.gov.ua – Єдина державна база з питань освіти

NVDA – NonVisual Desktop Access

QR-код – Quick Response code (Швидкий відгук-код)

PPT – PowerPoint Presentation

Список використаних джерел

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : закон України від 01.01.2022 № 1089-IX / Верховна рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.04.2025). – Назва з екрана.
2. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти : практичний посібник / авт.-уклад. : О. Бруй, Т Козицька, Г. Мацієвська та ін. ; за заг. ред. Я. Сошинської ; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; Проект підтримки Дія. – Електрон. вид. – Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023. – 116 с.
3. Великохутірська сільська бібліотека-філія та сільський клуб [Електронний ресурс] // Facebook. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/3013733218945168/> (дата звернення: 29.04.2025). – Назва з екрана.
4. Діяльність бібліотек Черкащини у 2024 році : статистично-аналітичний збірник / Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комунал. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; уклад. Н. Д. Вітавська. – Черкаси, 2025. – 33 с.
5. Дія.Цифрова освіта справу [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: <https://osvita.diia.gov.ua> (дата звернення: 29.04.2025). – Назва з екрана.
6. Лагута Л. Ділимось досвідом! [Електронний ресурс] / Людмила Лагута ; Нац. б-ка Укр. Ім. Я. Мудрого – Режим доступу: <https://surl.li/evtrhc> (дата звернення: 27.04.2025). – Назва з екрана.
7. Публічна бібліотека Корсунь-Шевченківської міської ради [Електронний ресурс] // Facebook. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/539862696718339> (дата звернення: 29.04.2025). – Назва з екрана.
8. Публічна бібліотека імені О. Журливої м. Сміла та її філії [Електронний ресурс] : вебсайт. – Режим доступу: <http://www.smila-mcb.edukit.ck.ua/biblioafisha/> (дата звернення: 29.04.2025). – Назва з екрана.
9. Шрамківська публічна бібліотека [Електронний ресурс] // Facebook. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/406258433981914> (дата звернення: 29.04.2025). – Назва з екрана.

Методичне видання

**СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ГРОМАДИ:
ІННОВАЦІЙНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ**

(Досвід роботи бібліотек Черкаської області)

Укладачка

Лось Оксана Олександрівна

Відповідальний за випуск

Л. Д. Дядик

Редагування

О. І. Дяглюк

Комп'ютерне опрацювання

О. О. Лось

Формат 60x84/16

Видавець і виготовлювач

Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка»,
вул. Байди-Вишневецького, 8, м. Черкаси, 18001

Підписано до друку 29.04.2025. Тир. 35. Ксерокс ОУНБ імені Тараса
Шевченка